

KJAK

Góðu føroyingar og fólk í Føroyum!

Komandi fyra árinu kunnu gerast tey mest spennandi í býráðsins søgu. Hetta verður setan, tá tað gerst lættari og einfaldari hjá øllum at njóta tær tænastr, høvuðsstaðurin fer at bjóða. Aldri áður hava so nógvar og spennandi uppgávur ligið fyrri framman. Í høvuðsheitinum er breið semja um, hvat hevur størstan týdning at fremja, so vit fara í góðum treysti undir bæði eitt nýtt ár og eina nýggja setu.

BIRITA LAMHAUGE JÓANSDÓTTIR

Forkvinna
Vegna Felagið Barnabati

Árið ið fór, er longu farið. Summi hildu, at nú fór endabresturin at vera. Nú flættadist jørðin ikki við longur. Brast ikki tann 12.12.2012, hevði jørðin ein møguleika aftrat at fara í hundarnar niggju dagar seinni, tann 21.12.2012. Men jørðin helt og tað var aftur ein dagur í morgin. Summi vilja vera við, at tað var nógv betur um tey vistu nær tey skulu doyggja, tí so høvdu tey heilt vist brúkt sína tíð nógv betur. Onnur ið vita tað, siga ofta, at kanska hevði verið betur, um tey ikki vistu tað kortini. *Deadlines* fáa okkum ofta at rakna við. Vit muga vita nær vit enda áðrenn vit kunna byrja – tíðin, má flyta seg fyrst. Jørgen Niclasen, landsstýrismaður náddi ikki tíðina. Hann var ov seinur at svara danska figgjarmálaráðnum tí tíðin rann undan honum og ríkisveitingin fyrri januar og februar er tí seinkað. Á Nýggjárinum gera vit nýggjárslýftir og lova tíðini, at í ár ferð tað at rigga. Í ár verður alt øðrvísi. Tí í ár er hugburðurin tann rætti. Ella vit útseta til næsta ár, tí umstøðurnar vóru ikki tær røttu kortini og tíðin var heldur ikki til tað.

Á politiska leikvøllinum skulu flest fólk samstundis vera samd um, nær tíð er at gera hvat. Og tað vísir seg, at ofta er tað lættari at taka sær tíð til at raðfesta tey hørðu

virðini, fram um tey bleytu. Tey siggjast ofta skjótari aftur, taka styttri tíð og so hava tey eina greiða *deadline*. Bleytu virðini eru meira diffus og eru ofta tyngri at hava við at gera, hóast tey viga minni.

Menniskjuni, vit, fólk í Føroyum, eru eitt bleytt virði. Hóast vit gerast færri í talið, og sostatt áttu at verið lættna nakað, viga vit nógv. Og vit orka tí kanska ikki so væl at taka okkum av hvørjum øðrum og okkara børnum. Vit skrivaðu undir Barnarættindasáttmálan í 1992 og skulu eftir røttum lata inn frágreiðing til ST fjórða hvørt ár, ið greiðir frá, hvussu stóðan hjá børnum í Føroyum er, í mun til henda sáttmála. Vit hava einaferð latið ST eina frágreiðing, tað var í 2008. Barnabati lat tá eisini inn eina skuggafrágreiðing, ið út frá samrøðum við børn og ung vísti á, at fakfólk ikki livdu upp til sína fráboðanarskyldu og at kynslig misnýtsla av børnum og ungum er ein stórir trupulleiki í Føroyum. Og í 2011 fingur vit áheitan frá Barnarættindanevndini í ST um, at bota um millum annað hesi viðurskipti; at gera eina heildarætlan fyrri at fáa rættindini hjá børnum sett í verk og fáa hesi átøk inn í føroysku lóggávuna, at seta barnaumboð á stovn, at áseta átøk at fyrirbyggja harðskapi, at

hera fráboðanarskylduna, at kunnað um Barnarættindasáttmálan og at vísa á hagtøl, ið vísa á barnafátakaradømi og kynsligu missnýtsluna av børnum í Føroyum.

Í nýggjárshøvduni síni segði lögmaður, at her er gott hjá børnum at vaksa upp, men satt er, at nógv børn ið Føroyum hava tað ikki serliga gott og hava havt ein ringan uppvøkstur. Lögmaður segði eisini, at vit eru mong vaksnin ið spyrja, um okkara børn fara at fáa somu góðu lívs- kor, vit sjálvi hava fingið. Men satt er, at tað eru mong vaksnin, ið ikki hava serliga góð kor, heldur ikki tá ið tey vóru børn.

Tóra Petersen, sálarfrøðingur, gjørdi í 2006 eina kanning millum allar 8. floks næmingar í fólkaskúlanum, ið vísti, at eitt til tvey børn í hvørjum flokki, søgdu seg hava verið kynsliga misnýtt. Dimmalætting skrivaði um kanningina tá, men áhugin frá politiskari síðu at fyrihalda seg til hana, var heldur skirvisligur. Vit kunna tí bert gleðast um, at tað aftur í fjørð bleiv varpað ljós á kanningina. Og meginparturin av børnunum, sum í fjør heystu vendu sær til Tú og Eg Ráðgevingina hjá Barnabata, blivu enn aktivt kynsliga misnýtt.

Nógv høvdu roynt at melda, men vóru ikki hoyrd ella tey kendu tilgongdina hjá lögregluni og barnaverndini so pinliga, at tey angraðu, at tey nakrantíð meldaðu. Onnur høvdu hoyrt ræðusøgur um, hvat hendi, tá ið onkur meldaði og vildu fyrri alt í verðini, ikki uppliva tað sama.

Eingin skipan er fullkomin. Men tora vit ikki at brúka skipanina, kunnu vit ikki vita, hvussu hon riggar og

ringt verður tá at bota um nakað. Tað eigur at vera rætt at melda. Tí eiga vit eisini at siga hetta við okkara børn. Men vit muga eisini siga teimum, at tað er ikki vist, at tað verður betur av at melda, tí tað vita vit ikki.

Føroyar er eitt lítið land og tað slepst ikki undan einari ávísari mongd av inhabiliteti. Tí er tað lívsneyðugt, at lögreglan og almenni myndugleikin ikki lata tilvildir ráða, tá ið fráboðað verður og mál vera viðgjørð. Teir ymisku myndugleikarnir muga duga at hava eftirlit við sær sjálvum og tora at vera objektivir hvør við annan. Inhabiliteturuttan eftirlit kann í ringasta føri føra við sær tilvildarliga og skeiva viðgerð av málum og tá er skjótt, at munur verður gjørdur á fólk og vandi fyrri, at ótilvitað sum tilvitað valdsmisnýtsla sleppur frammat. Hetta er eisini galdandi í samkomuhøpi, har nógv børn og ung siga seg hava verið illan misnýtt. Samkoman hevur sum øll onnur í samfelagnum skyldug at boða frá. Og sigur eitt barn seg blíva misnýtt ella ein feril av hesum varhuga er til staðar, so skal máli fyrri almennu skipanina heldur enn at verða viðgjørt innanháls í samkomuni. Vit hugsa kanska, *“mann tað passað?”*, *“nei, hasum trúgv eg ikki um handan persónin”*, *“hann ella hon hevur altíð verið so fittur ella fitt”*. Eingin veit, hvussu tað ónda sær út. Tað ið rekst í hinum rekur eisini í okkum sjálvum. Tað er almenni myndugleikin, ið dømir og metir um, hvat er sætt og hvat er ikki. Og vit muga hava álit á, at fólkini, ið umsita skipanina, gerða tað tey kunna fyrri soleiðis at skipanin livir upp til sína egnu lóggávu.

Týdningarmikið er eisini at vita av, at tað eru børn, ið gera seg kynsliga inn á børn. Eitt nú vísa kanningar úr Danmark, at 25 prosent av øllum kynsligum ágangi ið børn fremja, fer fram í skúlanum. Skúlarnir hava tí ein gyldan møguleika at lofta hesum børnum, fáa teir neyðugu hjálpina, stuðulin og vegleiðingina til tess.

Men tað eru eisini børn, ið ikki eru kynsliga misnýtt, ið kortini hava tað av hundanum til. Eitt nú oyðileggur

ringt, at fáa tað betri.

Tað er tí at fegnast um, at tað á okkara politiska leikvølli hevur verið tíð til, at raðfesta okkum sjálvi - tey bleytu virðini í samfelagnum. Fráboðanarskyldan er herð, farið er í hernað ímóti harðskapi í parløgum og eitt óheft barnaumboð er á veg. Fólk ið hava tað ringt eru dýrari fyrri samfelagið enn fólk ið hava tað gott. Og fólk ið hava tað gott fáa fleiri glað børn, enn fólk ið hava tað ringt. Og glað børn

rúsdrekka - og rúsevnmisnýtsla nógv børn og ung og tað at tey eru tengd at hesum ella hasum er ein vaksandi trupulleiki. Nógv finna lítla meining við lívinum og tíma ikki at líva. Og av øllum sálarligum sjúkum doyggja flest fólk av etingarólag. Tað er nóg ringt, at hava tað ringt og vit muga ikki gloyma øll hini børnini. Kanningin hjá Tóru Petersen, sálarfrøðingi, er uppá sín máta ein gáva. Í henni finna vit eina ørgrynna av upplýsingum um, hvussu føroysk børn hava tað og hvørjar sálarligar trupulleikar tey dagliga stríðast við. Vóru vit klók, tóku vit okkum tíð til at eftirkannað úrslitini, ognuðu okkum vitan og førleikar og settu vit í verk miðvís átøk, ið fyrirbyggja at fleiri børn fáa tað verri og átøk, ið hjálpa teimum børnum, ið longu hava tað

hava tað lættari við at taka ábyrgd og gerast persónliga og figgjarlaga sjálvbjargin, enn børn, ið hava tað ringt.

Vit hava tað best tá ið vit hava tað gott. Og besta fyrirbygging ímóti øllum ágangi og mannamuni er upplýsing, opinleiki, at vita hvar markið gongur og at duga at seta tað. Vilja vit hava, fólkavøkstur, jaliga menning og figgjjarligt samfelagsligt avkast, muga vit taka okkum tíð til at raðfesta sálarligu heilsuna hjá fólk og vera tilvitað um okkara egnu inhabilitet og hvussu hann ávirkar okkum – og samfelagið.

The only thing necessary for the triumph of evil is for good men to do nothing, Samhaldsfasti er eisini at *“blanda seg”* - serliga tá ið onnur bera seg býttisliga at.